

„Megyek élő testvéremhez”

Domokos Péter a finnugor kutatások és kapcsolatok megújításáról

Domokos Péter, az ELTE finnugor tanszékének vezetője, a Finnugor Írók Nemzetközi Szövetségének alelnöke. Publikációinak száma több mint kétszázötven. Doktori disszertációja, az 1985-ben megjelent *A kisebb uráli népek irodalmának kialakulása* című mű nemcsak mint összehasonlító irodalomtörténeti munka jelentős mindmáig, hanem mint történeti összegző monográfia, az orosz és szovjet nemzetiségi politika tényszerűen ki-fejtett bírálata.

– Másfél éve egy előadásában, amelyet a Modern Filológiai Társaságban mondott el, Kányádi Sándor tragikus hangvételű versét idézte: „Egyesületek alakulnak / társaságok sőt akadémiák / fognak össze egy-egy / kihalóban lévő / fű fa virág madár / sőt rovar védelmére / jó volna ama füvek fák / virágok madarak / sőt rovarok / családjába tartozni”. Más alkalommal Karéliát a finnek Erdélyének nevezte. Tanulmányait ismerve úgy vélem, ezek nem csupán érzelmi kötődésről valló megnyilvánulások, hanem tudományos meggyőződésből fakadnak: professzor úr számára a finnugor kutatás a nemzetiségi, kisebbségi lét történeti kutatásinak tárgya.

• Az érzelmi kötődés eredete az, hogy székely vagyok: Gyergyófaluban születtem, nyolcéves koromban, 1944-ben menekültünk el onnan. A finnugor kutatás során, ami nem csak a nyelvrokonság, az őshaza, az őstörténet kutatását jelenti, hanem egészen a máig vezető útét, kihalt vagy kihalóban lévő népek sorsát nyomozva mindig is érzékelem a nemzetiségi, kisebbségi kérdés fontosságát. Ma is azt látni, hogy ez a kérdés nemhogy nem oldódott meg, hanem az egyik leggyótróbb és legreménytelenebb problémájává vált az emberiségnek. ILLYÉS Gyula tömör megfogalmazása, a „*jogot véd – jogot sért*” szembeállítás ma időszerűbb, mint valaha. A baszk, a katalán kérdés figyelmeztet arra, ne legyenek illúzióink a nyugati kisebbségi politikával kapcsolatban sem. Ugyanezt jelzi JÁVORSZKY Béla *Észak-Európa kisebbségei* című könyve is, és a lappok meg a többi kis finnugor nép sorsa is. Az 1989-es joskar-olai (mariföldi) első nemzetközi finnugor írótalálkozó, majd 1991-ben a finnországi Espooban rendezett másik összejövétel éppen e tragédiafeltárás jegyében zajlott.

– Az utóbbi években is többször járt az egykori Szovjetunióban nyelvrokonainknál. Mit tapasztalt: a központban, az államhatalomban végbement jelentős politikai változások hogyan hatottak a finnugor népek életére, s hogyan a tudományos kutatás lehetőségeire?

• 1985-ben Sziktivkarban (*a VI. finnugor kongresszuson*) még amerikai és japán kutatók is koccintottak a vezérszónokok szokványssocialista szólaimaira. Azóta hihetetlen változások következtek be. 1991-től önálló Észtország, s az Orosz Köztársaságon belül is államjogilag is és perspektíváikat tekintve is más helyzetbe kerültek a kisebb uráli népek, szabadabb a szellem, a gondolkodás. Jó érzés, hogy megjelehetett oroszul *Az udmurt irodalom története* című, tizennyolc évvel ezelőtt írott munkám, melynek Izsevszkben 1978-ban tartott vitája után egy ottani kollégám – mert mellettem érvelt – állását vesz-

tette. Jó, hogy megjelenik, ugyancsak oroszul *A kisebb uráli népek irodalmának kialakulása* című monográfiám is. Újabb és újabb dokumentumok kerülnek elő a szovjet időszak tényleges megértéséhez, s publicitást nyernek a pogány és a pravoszláv múlt évtizedeken át feledésbe taszított emlékei. Összességében azonban hihetetlen mértékben csökkenni kezdtek a publikációs lehetőségek, a könyvek, a folyóiratok, a lapok kiadvány- és példányszámai. A politikai akadályok eltűnni látszanak, helyettük most az anyagi gondok jelentenek megoldhatatlan problémát. Elsorvad a helyi könyvkiadás, nem lehet anyanyelvi iskolákat, színházat fenntartani. A tavaly decemberben Sziktivkarban megrendezett első politikai jellegű finnugor világtalálkozó, melyen magyar parlamenti delegáció is részt vett, segélykiáltás-szerűen figyelmeztetett ezekre a problémákra.

– Egy évvel ezelőtt nemzetközi pályázaton nyerte el az ELTE finnugor tanszékének vezetői tisztségét. Ebben a minőségében tudományszervezőként is módja nyílik érvényesíteni azt a törekvését, amely kutatói munkásságában megfigyelhető volt, hogy bővítse a finnugor kutatások tematikáját, tárgykörét.

• A finnugor kutatások körében a vezető tudományág az összehasonlító nyelvészet volt, sőt, mindmostanáig az. Fontosságát, alapvető jellegét nem tagadva jómagam hosszú ideje azon munkálkodom, hogy a kutatások más vonatkozásokban is megélnküljenek. Az összehasonlító nyelvtudomány után a legtöbb eredményt a régészet mutatta fel a finnugor népekkel kapcsolatos vizsgálódásokban, s jelentős a folklór- és a népzene-kutatás. Meggyőződésem, hogy új utakra kell lépnünk a finnugrisztikában, pontosabban vissza kell térni ahhoz a szemlélethez, mely REGULY Antalt, SAJNOVICSot jellemezte. Én magam irodalomtörténeti kutatásokat folytatok, s eközben kényszerültem történelmi elemzéseket is végezni. Nagyon fontosnak tartom minden egyes finnugor nép saját történelmi útjának kutatását, a teljesen elhanyagolt középkorét, és a múlt század és a jelen évszázad történelmének torzításmentes, az egyes népekre figyelő kutatását, szakítva nemcsak a frazeológiával, hanem az annál mélyebben ható, még tovább élő gondolkodásbéli sztereotípiákkal. E téren a fiatal kutatókat rá kell nevelnünk, hogy keressék elő az eredeti forrásokat, s hogy ne higgyenek az írott szavaknak: a különböző dokumentumokat egymással egybevetve s a tényekkel szembesítve értsék meg s mutassák be a történelmet. Nagy jelentősége volt a most júniusban az észak-finnországi Oulu városka egyetemén rendezett nemzetközi történetiszkonferenciának. Az ott elhangzott kétszáz előadás negyede bizonyonnyal alapo-zó jellegüként tartható számon a finnugor kutatások során. Szomorú kuriózum, hogy volt olyan fiatal komi kutató, aki a Gulag jogosultságát próbálta gazdasági szempontból indokolni...

– Ugyancsak júniusban Göncz Árpáddal járt finnugor rokonnépeinknél. Mennyiben volt ez több, mint protokolláris jellegű út?

• Szaktanácsadóként vehettem részt a delegáció programjában. Ennek az útnak – két hét alatt hét nép hét fővárosában tett látogatásunknak (nyelvrokon népeknél, valamint Baskíriában és Tatár földön járunk) – nem szerződések, megállapodások adták a lényegét, mégsem protokolláris volt. A köztársasági elnök látogatása önálló népként való elismerésüket jelentette. Azt, hogy nem csupán nyelvről van szó, hanem jogokról, amelyekről eddig csak beszélt a politika. Új fázis kell hogy kialakuljon Magyarország és a nyelvrokon népek kapcsolatában: nemcsak az őshazát keressük, hanem új, reális kapcsolatokat.

– A közvetlen közeljövőben Magyarországon rendezik meg a finnugor írók nemzetközi szövetségének harmadik találkozó-ját. Mi lesz a programja, hány résztvevőre számítanak?

• A Művelődési és Köznevelési Minisztérium anyagi támogatásával augusztus 23–28. között Egerben kerül sor erre a találkozóra. Száz-száztíz vendéget hívtunk, a köztársasági elnök és a miniszterelnök vállalta a fővédnökséget. A tanácskozás témáját – anyanyelvünk, irodalmunk ma – négy régióban tárgyaljuk meg: a Volga-környéki nagyobb, az Ob-környéki kisebb, a balti finnugor népek és a kisebbségi sorban élők problémáit külön-külön. Ez utóbbi programponthoz a környező országokban élő magyarság és a nyugati szórványmagyarság költői, írói közül is hívtunk vendégeket. A megnyitóra TORNAI Józsefet, a tanácskozás lezárására CSÓRI Sándort kértük fel. A találkozó idejére napvilágot lát egy finnugor költészeti antológia KATONA Erzsébet szerkesztésében, címét ÁGH István versétől kölcsönözve: „Megyek élő testvéremhez”.

W[intermantel] I[stván]

